

Leve Nederland! vmbo

Korte beschrijving van de werkvorm

In deze werkvorm krijgen de leerlingen 13 kaartjes waarop elementen staan die een rol hebben gespeeld bij het tot stand komen van de Nederlandse identiteit. De leerlingen leggen de kaartjes op twee stapels, en bepalen op die manier of een element heel belangrijk of niet zo belangrijk is (geweest). Dat gebeurt voor de periode 1813-1940 en het heden, Daarna worden die periodes in een onderwijsleergesprek met elkaar vergeleken.

Leerdoel

- Leerlingen leren welke factoren invloed hebben (gehad) op de vorming van de Nederlandse identiteit.

Benodigheden

- 2 setjes van 13 kaarten in de kleuren geel en blauw (maal het aantal groepjes)
- achtergrondmateriaal en docentenhandleiding

Duur 50 minuten (evt. uitloop naar een blokuur)

Wat doet de docent?

- 1) Introductie werkvorm. Vraag de leerlingen om voor de burgers in de 19^e en begin 20^e eeuw te bepalen welke elementen ervoor zorgden dat mensen zich 'Nederlands' voelen. Maak groepjes van vier leerlingen. Geef elk groepje een stapel blauwe kaartjes met de begrippen (+ elk begrip een plaatje)
- 2) Vertel de leerlingen dat ze de elementen moeten verdelen tussen twee stapeltjes. Zie verder de stappen 1 t/m 4 onder 'wat doen de leerlingen'.

Heel belangrijk/niet zo belangrijk

- 3) Laat de leerlingen voor twee blauwe kaartjes op het stapeltje 'Heel belangrijk' opschrijven waarom die volgens hen zo belangrijk waren. (eventueel kan dit ook met niet zo belangrijk)
- 4) Bespreek het eerste deel van de werkvorm na met behulp van de handleiding. Laat leerlingen vertellen welke elementen belangrijk waren en geef aan of dat ook echt zo was (zie handleiding). In de handleiding kunt u vinden welke elementen in welke periode het belangrijkste waren. Natuurlijk is daarover enige discussie mogelijk.
- 5) Vertel de leerlingen voor hun eigen identiteit in het heden nieuwe stapels te maken, maar dan met de gele kaartjes. Dus: welke factoren zijn van invloed op hun eigen identiteit?
- 6) Laat de leerlingen voor twee factoren op het stapeltje 'Heel belangrijk' opschrijven waarom die zo belangrijk zijn.
- 7) Bespreek daarna het tweede deel van de werkvorm na. Per groepje kunt u 1 of twee belangrijke factoren laten bespreken. Hierbij kunt u de leerlingen wat meer hun 'eigen verhaal' laten vertellen.
- 8) Bespreek daarna na wat er veranderd is tussen de negentiende eeuw en nu. Welke factoren zijn meer of minder belangrijk geworden?

Wat doen de leerlingen?

- 1) Factoren (blauwe kaartjes) voor de 19^e en 20^e eeuw verdelen over de twee stapels
Heel belangrijk/niet zo belangrijk
- 2) Van twee factoren die ze bij heel belangrijk hebben neergelegd uitleggen hoe en waarom die zo belangrijk zijn geweest.
- 3) Klassikaal bespreken
- 4) Factoren (gele kaartjes) voor henzelf in het heden verdelen.
Heel belangrijk/niet zo belangrijk
- 5) Van twee factoren die ze bij heel belangrijk hebben neergelegd uitleggen hoe en waarom die zo belangrijk zijn geweest.
- 6) Meedoen aan de nabespreking.

Introductie voor de leerlingen

Na de Franse Bezetting van 1795 tot aan 1813 moest van Nederland een staat worden gemaakt die een eenheid zou vormen. Nederland leek tot de Franse tijd op een grote hoeveelheid losse puzzelstukken. Het samenvoegen van die stukken was niet makkelijk. *(Hier een paar landkaarten toevoegen.)*

Er moest een nationaal parlement komen om de inwoners van al deze gebieden te gaan vertegenwoordigen als leden van 'het geheele Nederlandsche volk'. Vervolgens moest het land vanuit een centrale plek bestuurd gaan worden. De scheiding van kerk en staat, de afschaffing van de gilden en de invoering van algemene belastingen moesten de totstandkoming van de eenheidsstaat bevorderen. Door de grote verschillen in land en volk was van een nationale identiteit nog geen sprake (gebaseerd op De Rooy 2002: *Republiek van rivaliteiten. Nederland sinds 1813*, Amsterdam: Mets & Schilt)..

Een nationale identiteit is: mensen voelen zich verbonden met hun land en met de andere inwoners van hun land.

Welke factoren dragen hoeveel bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?
(deze factoren staan op 13 blauwe en 13 gele kaartjes)

1. De elite verspreidt 'de beschaving' door middel van pamfletten.
2. De aanleg van wegen, spoorlijnen, kanalen en diverse communicatienetwerken
3. Verenigingen als de ANWB en de VVV
4. Gemeenschappelijke munt
5. Een gezamenlijke vijand
6. Geloof/ religie
7. Onderwijs en taal
8. De dienstplicht
9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten
10. Sportwedstrijden
11. Nationale politiek
12. Massamedia
13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Docentenhandleiding vmbo**Welke factoren dragen hoeveel bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?**

Onderaan de toelichting wordt steeds een antwoord gegeven (wel of niet belangrijk), maar deze antwoorden zijn betwistbaar.

1. De burgerlijke elite in Nederland verspreidde ‘de beschaving’ onder de lagere standen door middel van pamfletten waarin stond wat men diende te weten over cultuur, samenleving en gedrag.

Toelichting 1 (vlak na 1813)

Hoewel er in Nederland mede daardoor een zeker gevoel van saamhorigheid heerste, was de werkelijkheid toch anders. Het centrum lag in Holland, en daarbinnen telden vooral Den Haag en Amsterdam. Hoe verder een gebied daar vandaan lag, hoe minder belangrijk het was.

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

2. De aanleg van wegen, spoorlijnen, kanalen en diverse communicatienetwerken

Toelichting 2 (19^e eeuw)

De verbeterde ontsluiting van grote delen van Nederland leidde tot een toename van geografische kennis en bekendheid met het land (Woud, A. van der (2006) *Een nieuwe wereld. Het ontstaan van het moderne Nederland*. P. 135)

1813-1940: belangrijk

Heden: belangrijk

3. Verenigingen als de ANWB en de VVV

Toelichting 3 (1883 en 1885 opgericht)

Deze verenigingen lokten mensen het land in om kennis te maken met de vele gezichten van Nederland, waarbij de heuvels van Limburg de grote attractie werden (Van der Woud 2006: 192).

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

4. Gemeenschappelijke munt

Toelichting 4

De introductie van nationale eenheden en verbindingen versterkte de mogelijkheid om een nationaal bewustzijn te ontwikkelen. Bijvoorbeeld tarieven, meeteenheden, de tijd, en spoorbreedtes of het gebruik van nationale munteenheden (de gulden).

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk (althans, niet meer strikt nationaal)

5. Een gezamenlijke vijand

Toelichting 5

Na de afscheiding: Belgen gingen het nieuwe vijandbeeld bevolken, gevolgd door Duitsers die na de Duitse eenwording in 1871 als belangrijkste bedreiging voor Nederland werden gezien. Later (tijdens de Koude Oorlog) werd dat de Sovjet-Unie. En tegenwoordig?

1813-1940: belangrijk

Heden: minder belangrijk (hoewel de angst voor de Islam ook vijanddenken is)

6. Religie

Toelichting 6

Limburg en Brabant hadden nooit volwaardig deel uitgemaakt van de Republiek en hun bevolking verschilde in religieus en cultureel opzicht sterk van de noordelijke Nederlanden (Van Doorn 1998: 19). Katholieken werden als ‘halfburgers’ of ‘bijwoners’ beschouwd. Katholieken hadden omgekeerd grote moeite met de symbolen en verhalen waarmee de Nederlandse natievorming werd verbeeld en ondersteund. Het op een voetstuk plaatsen van de hoofdfiguren uit het begin van de Tachtigjarige Oorlog lag bij hen gevoelig. Vooral de geuzen, die op wrede wijze priesters hadden vermoord, moesten het bij hen ontgelden (Grever en Ribbens 2007: 44).

1813-1940: niet belangrijk (religie was wel belangrijk, maar deze verdeelde de samenleving vooral)

Heden: niet belangrijk (hoewel het onderscheid tussen christendom en islam wellicht een rol speelt)

7. Onderwijs en taal

Toelichting 7

Onderwijs brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Ten tweede speelt de overdracht van algemene kennis en vaardigheden een belangrijke rol. Bij het onderwijs gaat het om lezen en schrijven, rekenen en kennis van de wereld, de geschiedenis en het aanleren van normen om toegang te krijgen tot de nationale gemeenschap

De standaardisatie van taal en het staatsonderwijs was in heel Europa een belangrijke factor in het creëren van staatsburgers. In Nederland ging dat proces tamelijk probleemloos, omdat de taaldiversiteit niet zeer groot was, en ging de taal van de voorhoede, de bourgeoisie, als Algemeen Beschaafd Nederlands gelden (De Swaan 1996: 88).

1813-1940: belangrijk

Heden: belangrijk

8. De dienstplicht

Toelichting 8

Het leger brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Bij het leger gaat het verder vooral over het aanleren van discipline, gehoorzaamheid en loyaliteit. In het geval van oorlog is de nationale gemeenschap de eisende partij – sterven voor het vaderland is de ultieme bijdrage van de burger. Aanvankelijk was er in Nederland sprake van een klassendienstplicht, waarbij vermogende jongemannen een vervanger konden betalen die niet was ingeloot. Vanaf 1898 kende Nederland een persoonlijke maar geen algemene dienstplicht. Hoewel elke jongeman de plicht had om zich te komen melden, nam slechts een op de drie kandidaten daadwerkelijk dienst in het leger. De rest werd afgekeurd, vrijgesteld of uitgeloot. Deze gang van zaken duurde voort tot de afschaffing van de dienstplicht in 1996. Het opkomstaantal bleef vanaf 1900 altijd schommelen tussen de 30 en 40 procent. Van een nationale leerschool was dus nooit sprake.

1813-1940: belangrijk (dienstplicht speelt een rol voor 30/40 procent van de mannen)
Heden: niet belangrijk (dienstplicht afgeschaft)

9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten

Toelichting 9

Het Wilhelmus werd in de jaren dertig van de 20^e eeuw definitief als volkslied in gebruik genomen, ten koste van *Wien Neerlands Bloed*, dat in 1815 speciaal voor de stichting van Nederland gecomponeerd was, en ten gehore werd gebracht op officiële gelegenheden. Eveneens werd officieel vastgesteld dat de Nederlandse vlag rood-wit-blauw diende te zijn. De oranje baan, volgens sommigen nog verwijzend naar het koningshuis, moest verdwijnen. Deze ambiguïteit ten opzichte van het koningshuis – wel in het volkslied, niet in de vlag – is kenmerkend voor nationale symbolen.

Nederland kent eigenlijk maar twee echt nationale feestdagen, namelijk Koninginnedag en Bevrijdingsdag. Koninginnedag dateert van het einde van de negentiende eeuw. De monarchie, waarvan de macht intussen al flink was uitgehold ten gunste van het parlement, kreeg een toen nieuwe betekenis als nationaal symbool en ontwikkelde zich tot kroon op de verzuiling. Dit kwam onder andere tot uitdrukking in een toename van volksfeesten rond het vorstenhuis. Een daarvan zou uitgroeien tot Koninginnedag, georganiseerd rondom Wilhelmina, die in 1898 op haar achttiende met veel symboliek, onder andere de introductie van de gouden koets, werd ingehuldigd.

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij een herdenking van de Tweede Wereldoorlog 74 %

Op Koninginnedag 56 %

1813-1940: niet belangrijk (althans, kwam vooral op in 20^e eeuw)

Heden: belangrijk

10. Sport

Toelichting 10

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding: Bij sportwedstrijden (bijv. van het Nederlands elftal of schaatswedstrijden) 67 %

1813-1940: niet belangrijk
Heden: belangrijk

11. Nationale politiek

Toelichting 11

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:
Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer 38 %
Bij het referendum voor de Europese grondwet 37 %

1813-1940: niet belangrijk
Heden: niet belangrijk

12. Massamedia

Toelichting 12

Een mooi voorbeeld daarvan is de presentatie van de jonge prinses Wilhelmina aan het volk door middel van foto's, een strategie die ook in Groot-Brittannië gehanteerd werd (Grever en Ribbens 2007). De massamedia spelen aldus een cruciale rol, ze verspreiden beelden en verhalen en bemiddelen tussen de nationale gemeenschap en het individu (Morley 2001: 106). Denk ook aan TV-programma's waar (tegenwoordig) veel mensen naar kijken, BN-ers etc.

1813-1940: niet belangrijk (althans, kwam vooral op in 20^e eeuw)
Heden: belangrijk

13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Toelichting 13

Burgers die hun plek hebben gevonden – in werk, buurt, vereniging, vriendenkring – voelen zich meestal thuis in Nederland. Zowel Castells (2003) als Johnson (1993) wijst erop dat nationale identificatie tot stand komt *via* vele andere identificatieprocessen.

1813-1940: belangrijk
Heden: belangrijk

Leve Nederland! HV**Korte omschrijving van de werkvorm**

In deze werkvorm krijgen de leerlingen 13 kaartjes waarop elementen staan die een rol hebben gespeeld bij het tot stand komen van de Nederlandse identiteit. De leerlingen leggen de kaartjes op drie stapels, en bepalen op die manier of een element heel belangrijk, een beetje belangrijk of helemaal niet belangrijk is (geweest). Dat gebeurt voor de periode 1813-1940 en het heden, daarna worden die twee periodes in een onderwijsleergesprek met elkaar vergeleken. Daarna vragen we de leerlingen dit (als er tijd is) ook nog te doen voor de Europese identiteit. Daarna kan er in de nabespreking een vergelijking worden gemaakt tussen de Europese identiteit en de Nederlandse.

Leerdoel

- Leerlingen leren welke factoren invloed hebben (gehad) op de vorming van de Nederlandse (en Europese) identiteit.

Benodigheden

- 3 setjes van 13 kaarten in de kleuren geel, blauw en groen (maal het aantal groepjes)
- achtergrondmateriaal en docentenhandleiding

Duur 50 minuten (evt. uitloop naar een blokkur)

Wat doet de docent?

- 1) Introduceer het begrip nationale identiteit, gebruik daarbij de achtergrondinformatie.
- 2) Introductie werkvorm. Vraag de leerlingen om voor de burgers in de 19^e en begin 20^e eeuw te bepalen welke elementen ervoor zorgden dat mensen zich ‘Nederlands’ voelen. Maak groepjes van twee of drie leerlingen. Geef elk groepje een stapel blauwe kaartjes met de begrippen (+ elk begrip een plaatje)
- 3) Vertel de leerlingen dat ze de elementen moeten verdelen over drie stapeltjes. Zie verder de stappen 1 t/m 4 onder ‘wat doen de leerlingen’.

Heel belangrijk/een klein beetje belangrijk/niet belangrijk

- 4) Laat de leerlingen voor twee blauwe kaartjes op het stapeltje ‘Heel belangrijk’ opschrijven waarom die zo belangrijk zijn.
- 5) Bespreek het eerste deel van de werkvorm na met behulp van de handleiding. Laat leerlingen vertellen welke elementen belangrijk waren en geef aan of dat ook echt zo was (zie handleiding). In de handleiding kunt u vinden welke elementen in welke periode het belangrijkste waren. Natuurlijk is daarover enige discussie mogelijk.
- 6) Vertel de leerlingen voor hun eigen identiteit in het heden nieuwe stapels te maken, maar dan met de gele kaartjes. Dus: welke factoren zijn van invloed op hun eigen identiteit?
- 7) Laat de leerlingen voor twee factoren op het stapeltje ‘Heel belangrijk’ opschrijven waarom die zo belangrijk zijn.

- 8) Bespreek daarna het tweede deel van de werkvorm na. Per groepje kunt u 1 of twee belangrijke factoren laten bespreken. Hierbij kunt u de leerlingen wat meer hun 'eigen verhaal' laten vertellen.
- 9) Bespreek daarna na wat er veranderd is tussen de negentiende eeuw en nu. Welke factoren zijn meer of minder belangrijk geworden?
- 10) Laat leerlingen (eventueel) hetzelfde doen voor de Europese identiteit: gebruik de groene kaartjes. Laat ze die over drie stapels verdelen.
- 11) Bespreek na wat het verschil is tussen de 'sterkte' van de Nederlandse en de Europese identiteit.

Wat doen de leerlingen?

1. Factoren (blauwe kaartjes) voor de periode 1813-1940 verdelen over de drie stapels
Heel belangrijk/een klein beetje belangrijk/niet belangrijk
2. Van twee factoren die ze bij heel belangrijk hebben neergelegd uitleggen hoe en waarom die zo belangrijk zijn geweest.
3. Klassikaal bespreken.
4. Factoren (gele kaartjes) voor hun eigen nationale identiteit in het heden over drie nieuwe stapels verdelen. *Heel belangrijk/een klein beetje belangrijk/niet belangrijk*
5. Van twee factoren die ze bij heel belangrijk hebben neergelegd uitleggen hoe en waarom die zo belangrijk zijn geweest.
6. Meedoen aan de nabespreking waarin twee periodes worden vergeleken.
7. Factoren (groene kaartjes) voor de Europese identiteit verdelen over de drie stapels
Heel belangrijk/een klein beetje belangrijk/niet belangrijk
8. Meedoen aan de nabespreking waarbij de Nederlandse identiteit wordt vergeleken met de Europese.

Introductie voor de leerlingen

Na de Franse Bezetting van 1795 tot aan 1813 moest in Nederland begin negentiende eeuw een eenheidsstaat worden gevormd. Nederland leek tot de Franse tijd op een grote hoeveelheid losse puzzelstukken. Het samenvoegen van die stukken was niet makkelijk. Er moest een nationaal parlement komen om de inwoners van al deze gebieden te gaan vertegenwoordigen als leden van 'het geheele Nederlandsche volk'. Vervolgens moest het land vanuit een centrale plek bestuurd gaan worden. De scheiding van kerk en staat, de afschaffing van de gilden en de invoering van algemene belastingen moesten de totstandkoming van de eenheidsstaat bevorderen. Door de grote verschillen in land en volk was van een nationale identiteit nog geen sprake (gebaseerd op De Rooy 2002: *Republiek van rivaliteiten. Nederland sinds 1813*, Amsterdam: Mets & Schilt)..

Welke factoren dragen hoeveel bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?

(deze factoren staan op 13 blauwe, 13 gele en 13 groene kaartjes)

1. De elite verspreidt 'de beschaving' door middel van pamfletten.
2. De aanleg van wegen, spoorlijnen, kanalen en diverse communicatienetwerken
3. Verenigingen als de ANWB en de VVV
4. Gemeenschappelijke munt
5. Een gezamenlijke vijand
6. Geloof/ religie
7. Onderwijs en taal
8. De dienstplicht
9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten
10. Sportwedstrijden
11. Nationale politiek
12. Massamedia
13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Docentenhandleiding h/v**Welke factoren dragen hoeveel bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?**

Onderaan de toelichting wordt steeds een antwoord gegeven (wel of niet belangrijk), maar deze antwoorden zijn betwistbaar.

1. De burgerlijke elite in Nederland verspreide 'de beschaving' onder de lagere standen door middel van pamfletten waarin stond wat men diende te weten over cultuur, samenleving en gedrag.

Toelichting 1 (vlak na 1813)

Hoewel er in Nederland mede daardoor een zeker gevoel van saamhorigheid heerste, was de werkelijkheid toch anders. Het centrum lag in Holland, en daarbinnen telden vooral Den Haag en Amsterdam. Hoe verder een gebied daar vandaan lag, hoe minder belangrijk het was.

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

Europa: niet belangrijk (tenzij je folders enzo meerekent?)

2. De aanleg van wegen, spoorlijnen, kanalen en diverse communicatienetwerken

Toelichting 2 (19^e eeuw)

De verbeterde ontsluiting van grote delen van Nederland leidde tot een toename van geografische kennis en bekendheid met het land (Woud, A. van der (2006) *Een nieuwe wereld. Het ontstaan van het moderne Nederland*. P. 135)

1813-1940: belangrijk

Heden: belangrijk

Europa: belangrijk? (reizen door de EU bevordert de bekendheid met andere volkeren)

3. Verenigingen als de ANWB en de VVV

Toelichting 3 (1883 en 1885 opgericht)

Deze verenigingen lokten mensen het land in om kennis te maken met de vele gezichten van Nederland, waarbij de heuvels van Limburg de grote attractie werden (Van der Woud 2006: 192).

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

Europa: belangrijk

4. Gemeenschappelijke munt

Toelichting 4

De introductie van nationale eenheden en verbindingen versterkte de mogelijkheid om een nationaal bewustzijn te ontwikkelen. Bijvoorbeeld tarieven, meeteenheden, de tijd, en spoorbreedtes of het gebruik van nationale munteenheden (de gulden).

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk (althans, niet meer strikt nationaal)

Europa: belangrijk

5. Een vijand

Toelichting 5

Na de afscheiding: Belgen gingen het nieuwe vijandbeeld bevolken, gevolgd door Duitsers die na de Duitse eenwording in 1871 als belangrijkste bedreiging voor Nederland werden gezien. Later (tijdens de Koude Oorlog) werd dat de Sovjet-Unie. En tegenwoordig?

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

Europa: niet belangrijk

6. Religie

Toelichting 6

Limburg en Brabant hadden nooit volwaardig deel uitgemaakt van de Republiek en hun bevolking verschilde in religieus en cultureel opzicht sterk van de noordelijke Nederlanden (Van Doorn 1998: 19). Katholieken werden als 'halfburgers' of 'bijwoners' beschouwd. Katholieken hadden omgekeerd grote moeite met de symbolen en verhalen waarmee de Nederlandse natievorming werd verbeeld en ondersteund. Het op een voetstuk plaatsen van de hoofdfiguren uit het begin van de Tachtigjarige Oorlog lag bij hen gevoelig. Vooral de geuzen, die op wrede wijze priesters hadden vermoord, moesten het bij hen ontgelden (Grever en Ribbens 2007: 44).

1813-1940: niet belangrijk (religie was wel belangrijk, maar deze verdeelde de samenleving vooral)

Heden: niet belangrijk (hoewel het onderscheid tussen christendom en islam wellicht een rol speelt)

Europa: belangrijk (bijvoorbeeld discussie over de vraag of Turkije wel bij EU hoort, als voornamelijk moslimland.)

7. Onderwijs en taal

Toelichting 7

Onderwijs brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Ten tweede speelt de overdracht van algemene vaardigheden een belangrijke rol. Bij het onderwijs gaat het om lezen en schrijven, rekenen en kennis van de wereld, de geschiedenis en het aanleren van normen om toegang te krijgen tot de nationale gemeenschap

De standaardisatie van taal en het staatsonderwijs was in heel Europa een belangrijke factor in het creëren van staatsburgers. In Nederland ging dat proces tamelijk probleemloos, omdat de taaldiversiteit niet zeer groot was, en ging de taal van de voorhoede, de bourgeoisie, als Algemeen Beschaafd Nederlands gelden (De Swaan 1996: 88).

1813-1940: belangrijk

Heden: belangrijk

Europa: niet belangrijk (er zijn wel uitwisselingsprogramma's, maar onderwijssystemen van verschillende lidstaten zijn toch heel gescheiden)

8. De dienstplicht

Toelichting 8

Het leger brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Bij het leger gaat het verder vooral over het aanleren van discipline, gehoorzaamheid en loyaliteit. In het geval van oorlog is de nationale gemeenschap de eisende partij – sterven voor het vaderland is de ultieme bijdrage van de burger. In Nederland kwam de dienstplicht gefaseerd tot stand. Aanvankelijk was sprake van een klassendienstplicht, waarbij vermogende jongemannen een vervanger konden betalen die niet was ingeloot. Vanaf 1898 kende Nederland een persoonlijke maar geen algemene dienstplicht. Hoewel elke jongeman de plicht had om op te komen, nam slechts een op de drie kandidaten daadwerkelijk dienst in het leger. De rest werd afgekeurd, vrijgesteld of uitgeloot. Deze gang van zaken duurde voort tot de afschaffing van de dienstplicht in 1996. Het opkomstaantal bleef vanaf 1900 altijd schommelen tussen de 30 en 40 procent. Van een nationale leerschool was dus nooit sprake.

1813-1940: belangrijk (30/40 procent van de mannen in dienst)

Heden: niet belangrijk (dienstplicht afgeschaft)

Europa: niet belangrijk (geen dienstplicht/geen Europees leger)

9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten

Toelichting 9

Het Wilhelmus werd in de jaren dertig van de 20^e eeuw definitief als volkslied in gebruik genomen, ten koste van *Wien Neerlands Bloed*, dat in 1815 speciaal voor de stichting van Nederland gecomponeerd was, en ten gehore werd gebracht op officiële gelegenheden. Eveneens werd officieel vastgesteld dat de Nederlandse vlag rood-wit-blauw diende te zijn. De oranje baan, volgens sommigen nog verwijzend naar het koningshuis, moest verdwijnen. Deze ambiguïteit ten opzichte van het koningshuis – wel in het volkslied, niet in de vlag – is kenmerkend voor nationale symbolen.

Nederland kent eigenlijk maar twee echt nationale feestdagen, namelijk Koninginnedag en Bevrijdingsdag. Koninginnedag dateert van het einde van de negentiende eeuw. De monarchie, waarvan de macht intussen al flink was uitgehold ten gunste van het parlement, kreeg een toen nieuwe betekenis als nationaal symbool en ontwikkelde zich tot kroon op de verzuiling. Dit kwam onder andere tot uitdrukking in een toename van volksfeesten rond het vorstenhuis. Een daarvan zou uitgroeien tot Koninginnedag, georganiseerd rondom Wilhelmina, die in 1898 op haar achttiende met veel symboliek, onder andere de introductie van de gouden koets, werd ingehuldigd.

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij een herdenking van de Tweede Wereldoorlog 74 %

Op Koninginnedag 56 %

1813-1940: niet belangrijk (althans, kwam vooral op in 20^e eeuw)

Heden: belangrijk

Europa: niet belangrijk (er is wel een vlag, een Europadag en een Europese Hymne, maar vooral die laatste twee kennen mensen niet).

10. Sport

Toelichting 10

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij sportwedstrijden (bijv. van het Nederlands elftal of schaatswedstrijden) 67 %

1813-1940: niet belangrijk

Heden: belangrijk

Europa: belangrijk (of juist niet; landen sporten meestal tegen elkaar in plaats van samen tegen andere landen)

11. Nationale politiek

Toelichting 11

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer 38 %

Bij het referendum voor de Europese grondwet 37 %

1813-1940: niet belangrijk

Heden: niet belangrijk

Europa: niet belangrijk (Er zijn wel verkiezingen, maar die krijgen weinig aandacht.

Wellicht kan optreden EU in economische (euro)crisis leiden tot meer aandacht voor EU-politiek.

12. Massamedia

Toelichting 12

Een mooi voorbeeld daarvan is de presentatie

van de jonge prinses Wilhelmina aan het volk door middel van foto's, een strategie die ook in Groot-Brittannië gehanteerd werd (Grever en Ribbens 2007). De massamedia spelen aldus een cruciale rol, ze verspreiden beelden en verhalen en bemiddelen tussen de nationale gemeenschap en het individu (Morley 2001: 106).

1813-1940: niet belangrijk (althans, kwam vooral op in 20^e eeuw)

Heden: belangrijk

Europa: niet belangrijk

13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Toelichting 13

Burgers die hun plek hebben gevonden – in werk, buurt, vereniging, vriendenkring – voelen zich meestal thuis in Nederland. Zowel Castells (2003) als Johnson (1993) wijst erop dat nationale identificatie tot stand komt *via* vele andere identificatieprocessen.

1813-1940: belangrijk

Heden: belangrijk

Europa: ?

Achtergrondinformatie (vooral havo/vwo, evt. ook vmbo)

Uit het WRR rapport *Identificatie met Nederland*

(WRR/Amsterdam University Press, Den Haag /Amsterdam 2007)

Identiteit is een paradoxaal begrip: het refereert *tegelijkertijd* aan wat bindt en wat scheidt. Het gaat zowel om het unieke, datgene wat onderscheidend is van anderen, als om het gemeenschappelijke, dat wat je met anderen deelt.

Vijf verschillende opvattingen over nationale identiteit:

- 1) *een territoriale en ruimtelijke* opvatting van nationale identiteit.
In deze territoriale conceptie horen de inwoners en het land bij elkaar. Het is dus meer dan grond alleen, het is ook de plek waar voorbije generaties geleefd hebben, waar tradities, verhalen en helden zijn ontstaan. Het land is dus gevuld met betekenissen en symbolen. Een bekend voorbeeld is de mythe van de Amerikaanse *frontier*, waarin de verovering en ontginning van het land als een belangrijk identiteitsvormend element wordt aangemerkt.
- 2) *een etnische* opvatting van nationale identiteit. Hier ligt de nadruk op de oorspronkelijke gemeenschap, de oorspronkelijke cultuur. Nationale identiteit is dan vooral te beschouwen als een gedeelde oorsprong die los van het territoir altijd erkend blijft. De natie wordt in deze conceptie gezien als een ‘superfamilie’ (Smith 1991) waarvan de voorvaders getraceerd kunnen worden. De leden zijn in overdrachtelijke zin altijd familie van elkaar en uit de familie stappen – ook al woont men niet meer in elkaars nabijheid – is niet aan de orde. Nationale identiteit is onvervreemdbaar. De wijze waarop in Marokko bijvoorbeeld nationale identiteit wordt beschouwd is vooral geënt op deze conceptie van etnische identiteit en maakt duidelijk waarom Marokkanen die elders geboren en getogen zijn lid van de ‘superfamilie’ blijven.
- 3) Er is ook *een culturele* opvatting van nationale identiteit. De nadruk ligt hier op nationale identiteit als een culturele gemeenschap, een set van gedeelde waarden, opvattingen, gebruiken en aspiraties over ‘wie wij zijn en waar we voor staan’. De taak om een gedeelde cultuur in stand te houden en te herbevestigen is in veel landen vaak in handen van het onderwijs en de media. Gemeenschappelijke historische herinneringen, symbolen, tradities, mythen en verhalen worden daar bevestigd en overgedragen. Deze opvatting klinkt door in dit citaat van Wilders: “*Als we niet opletten weet straks niemand meer hoe onze vlag er uit ziet. In Den Helder is het al zo ver, want op Koninginnedag heeft daar op een van de kerktorens de hele dag de Russische vlag gewapperd, in plaats van de Nederlandse. Dit voorval is tekenend voor de armzalige staat waarin de Nederlandse cultuur momenteel verkeert. De taal verloedert, kennis van de vaderlandse geschiedenis is bij velen bedroevend slecht en het Wilhelmus wordt vaak slechts meegemompeld*” (Wilders 2007).
- 4) Een vierde opvatting is de *statelijke* benadering van nationale identiteit. Het betreft hier het geheel van wetten, normen, rechtsstatelijke beginselen en instituties dat van een natie ook een politieke gemeenschap maakt; de rechten en plichten van burgers, de instituties die rechten en plichten reguleren en handhaven. In Nederland gaat het om de verschillende onderdelen van de democratische rechtsstaat. Iemand die een statelijk paspoort heeft, bezit volgens deze opvatting als vanzelf ook een nationaliteit.

- 5) Een vijfde opvatting van nationale identiteit is een *modernistische* opvatting van nationale identiteit, die sterk samenhangt met de opkomst van de industriële samenleving. Natievorming is allereerst van belang voor de functionele behoeften van de economie. Daarvoor was namelijk algemene scholing nodig in een officiële taal. Omdat oudere sociale verbanden door het moderniseringsproces hun betekenis verliezen, richten ontwortelde burgers zich op de natiestaat als nieuw houvast. Politici maken van die nieuwe gevoelens vervolgens gebruik om een achterban te mobiliseren voor het verkrijgen van macht over het staatsapparaat. Op die wijze ontstaat een samenhangende nationale gemeenschap.

Mensen identificeren zich niet vanzelf met de natie, daarvoor zijn allerlei voorwaarden noodzakelijk. Ze moeten op een of andere manier met elkaar in contact staan of van elkaar weet hebben om zichzelf als leden van de nationale gemeenschap te kunnen begrijpen. Ze moeten ook een beeld hebben van het land waarin ze leven, van de geografische ligging en de fysieke grenzen van de natie. En natuurlijk moeten ze elkaar ook kunnen verstaan en begrijpen: ze moeten een taal delen en bepaalde gewoonten en gebruiken en verwante opvattingen hebben over hoe het er in het land aan toe dient te gaan, en welke waarden van belang zijn. Nationale gemeenschappen moeten dus zowel aan objectieve als aan subjectieve criteria voldoen (Ben-Israel in Van Sas 2004: 45). Niet alleen een subjectief zelfbewustzijn is nodig van een groep die zich als natie beschouwt, maar ook het bestaan van tal van onderscheidingen die zowel naar binnen als naar buiten toe de vorm en inhoud van de natie afbakenen.

Uit de Eurobarometer van de herfst 2006 bleek dat 87 procent van de Nederlanders er in meer of mindere mate trots op is Nederlander te zijn. Onder jongeren in de leeftijd van 15 tot 25 jaar ligt dit percentage hoger, namelijk op 91 procent. Met 92 procent zijn de Nederlanders in het zuiden van het land het meest trots op de eigen nationaliteit. De zeer trotse Nederlanders bekennen zich overigens bijna allemaal ook als zeer trotse Europeaan, maar voor alle anderen is de binding met Europa minder dan die met de eigen nationaliteit. Meer in het algemeen geldt dat steun voor het lidmaatschap van de eu – voor zover wij dit ook kunnen vertalen in een gevoel Europeaan te zijn – niet gerelateerd is aan gevoelens van nationale trots, maar wel aan leeftijd, welvaart en opleidingsniveau (cbs/scp 2007: 68).